

PAUL VALÉRY

VARIÉTÉ V

ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗ ΣΚΕΨΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ — ΑΝΑΛΥΣΗ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΛΕΤΚΩΣΙΑ

1966

ΔΩΡΕΑ
ΕΛΛΗΣ ΚΑΙ ΠΑΝΙΚΟΥ
ΠΑΙΟΝΙΔΗ
ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗ ΣΚΕΨΗ

(Poésie et Pensée abstraite *)

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το δοκίμιο που δίνουμε σε μετάφραση είναι ένα μόνο από τα επί μέρους έργα που στο σύνολό τους απαρτίζουν την 'Ποιητική' του Πάβ Βαλερόβ. Παρ' όλο ότι βρίσκεται διεσπαρμένη σε διάφορα δοκίμια, μελέτες, φιλοσοφικούς διαλόγους, άρθρα ή απλές σκέψεις, μπορούμε να πούμε χωρίς υπερβολή ότι η ποιητική θεωρία του Βαλερόβ αποτελεί τη σημαντικότερη συμβολή της εποχής μας στη διατύπωση των αισθητικών κανόνων και της αξιολογίας της καλλιτεχνικής εκφράσεως του λόγου. Η ποιητική θεωρία του Βαλερόβ είναι κλασική, όχι μόνο γιατί είναι από τα σημαντικότερα μνημεία του είδους της, μα και γιατί παρουσιάζει εκείνα τα προτερήματα που χαρακτηρίζουν ανάλογα φιλοσοφικά έργα της αρχαιότητας: σαφήνεια, απλότητα, γεωμετρική διάρθρωση του επιχειρήματος, αναγωγή των όρων του ζητήματος στα βασικά του στοιχεία και στις πρώτες αρχές. Δεν είναι υπερβολή να παραβάλλουμε την αισθητική σκέψη του Βαλερόβ μ' εκείνη της Ποιητικής του 'Αριστοτέλη, χωρίς φυσικά να εννοούμε μ' αυτό κοινότητα ιδεών, αλλά φιλοσοφική αντίληψη του ποιητικού ζητήματος και λογικότητα στη μέθοδο πραγματεύσεως. Είναι αλήθεια επίσης ότι ο καθαρά διανοητικός χαρακτήρας της σκέψεως του Βαλερόβ εμποδίζει μια δυναμική επέμβαση της θεωρίας του σε μερικούς πολύ σημαντικούς ποιητικούς τομείς, όπως είναι λ.χ. η επική κι' η δραματική ποίηση, έτσι μα' 'Αριστοτελική θεωρία της καθάρσεως των παθών δεν είναι νοητή μέσα στο Βαλεριανό σύστημα που είναι εμποτισμένο μ' ένα δυνατό επιστημονισμό και αξιώνει την αφηρημένη επεξεργασία των ιδεών του από τον ποιητή. Δεν πρέπει όμως να λησμονούμε ότι ο Βαλερόβ έζησε μέσα στην εποχή των μεγάλων επιστημονικών και τεχνικών επιτευγμάτων, και συνεπώς δεν είναι διόλου τυχαίο το ότι το επιστημονικό πνεύμα έχει τη θέση του μέσα σε μια ποιητική θεωρία που είναι υποχρεωμένη να έχει υπ' όψει τα δεδομένα του εικοστού αιώνα. Όχι γιατί ο Βαλερόβ δεν εκαλλιέργησε το δραματικό είδος, μα στα δυο κυριότερα έργα που περιέλαβε κάτω από τον κοινό τίτλο «Ο δικός μου Φάουστ», και που τα χαρακτηρίζει σαν «κωμωδία» το πρώτο και σαν «δραματική φαντασμαγορία» το δεύτερο, δε θα διαπιστώσουμε ούτε το κωμικό ούτε το δραματικό πάθος, απλούστατα γιατί και τα δυο έργα είναι πέρα για πέρα εμποτισμένα με φιλοσοφική σκέψη που απευθύνεται περισσότερο στο διανοητικό παρά στο συναισθηματικό κόσμο. Το ίδιο ισχύει και για τα δυο στιχουργημένα μελοδράματα «Αμφίων» και «Σεμίραμις».

Η αξία της ποιητικής θεωρίας του Βαλερόβ ενισχύεται σε μέγιστο βαθμό από το γεγονός ότι ο συγγραφέας είναι ο ίδιος ποιητής, αναμφισβήτητα ένας μεγάλος ποιητής, που στο καθαρά ποιητικό του έργο είναι δλότελα συνεπής με τις θεωρητικές του ιδέες. Αυτό δίνει μια ιδιαίτερη αίγλη στη θεωρία του, προ παντός αν ληφθῆ υπ' όψει ότι οι μεγάλοι θεωρητικοί της ποιητικής τέχνης υπήρξαν κατά κανόνα αισθητικοκριτικοί ή φιλόσοφοι χωρίς ποιητικό έργο στο ενεργητικό τους. Έξαιρηση στον κανόνα αυτό αποτελούν ο Πλάτων κι' ο 'Αριστοτέλης, για τους οποίους ξέρουμε ότι έγραψαν, ο πρώτος τραγωδίες, ο δεύτερος ποιήματα. Μια τρίτη εξαίρεση αποτελεί ο 'Οράτιος με την Ars poetica. Όμως οι δυο πρώτοι εξασκήσανε την ποίηση σαν πάρεργο της φιλοσοφικής των ένασχολήσεως, ο 'Οράτιος έγραψε την ποιητική του (ακολουθώντας κατά τα άλλα ελληνικά πρότυπα) σαν πάρεργο της ποιητικής του ένασχολήσεως, ενώ ο Βαλερόβ είναι κατ' αρχήν ποιητής που οικοδομεί τη θεωρία του με βάση την ποιητική του εμπειρία. Έν τούτοις, μα και διεμόρφωσε τις ιδέες του για την

* Έκφράζω τις θερμές μου ευχαριστίες στον Έκδοτικό Οίκο Gallimard, που εθελώς μου παρέχώρησε το δικαίωμα μεταφράσεως στην Έλληνική του δοκιμίου αυτού.